

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาพฤกษศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวขมุในหมู่บ้าน
ไชจะเลน เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว

ผู้เขียน นายวฤทธิ์ชาติ ปาณชู

ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภูมิภาคศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร. เสน่ห์ ญาณสาร	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ	กรรมการ
อาจารย์ เอกกมล สายจันทร์	กรรมการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาพฤกษศาสตร์ชาติพันธุ์ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวขมุ 2) ศึกษาถึงการปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาพฤกษศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวขมุ 3) ศึกษาถึงการธำรงรักษาและการสืบทอดภูมิปัญญาพฤกษศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวขมุ

การศึกษาในครั้งนี้มีการเก็บข้อมูลผลจากการศึกษาวิจัยเอกสารต่างๆ การวิจัยภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์และศึกษากิจกรรม พิธีกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านผ่านผู้ให้ข้อมูลหลักของการศึกษา คือ บุคคลผู้มีบทบาทหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรม กลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้าน นายบ้าน ผู้เก็บหาของป่า แม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน

การศึกษาพบว่า ชาวขมุซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ทางตอนบนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาเป็นเวลาอย่างยาวนานแล้วนั้น มีภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เกิดขึ้นมากมายในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยภูมิปัญญาอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม และภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม หนึ่งในนั้นคือ ภูมิปัญญาพฤกษศาสตร์ชาติพันธุ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนำพืชพรรณต่างๆ มาใช้ประโยชน์ใน 5 ด้าน คือ พืชอาหาร พืชที่ใช้ในการสร้างบ้านเรือนและข้าวของเครื่องใช้ พืชที่ใช้สำหรับผลิตเครื่องนุ่งห่ม พืชที่ใช้เป็นยารักษาโรคหรือพืชสมุนไพร และพืชที่ใช้ในด้านการเป็นสัญลักษณ์ประกอบในการทำพิธีกรรมหรือพืชที่มีคุณค่าเชิงความเชื่อ

ชาวขมุในหมู่บ้านไซจะเดินนั้น ไม่ใช่ผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมในพื้นที่หมู่บ้านปัจจุบัน ด้วยว่าถูกรัฐบาลส่งอพยพมาจากพื้นที่อื่น โดยแนวคิดเรื่องความมั่นคงในสมัยสงคราม บริบทต่างๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในหลายๆ ด้าน ทั้งในเรื่องของสภาพภูมิประเทศ สภาพป่าและพืชพรรณธรรมชาติ สภาพหมู่บ้าน กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อยู่ในพื้นที่รอบข้าง ความสะดวกในการคมนาคม โอกาสในการประกอบอาชีพ นโยบายของภาครัฐฯลฯ ทำให้ชาวขมุต้องปรับตัวและปรับเปลี่ยนภูมิปัญญา พุทธศาสนศาสตร์ชาติพันธุ์ให้เข้ากับพื้นที่ใหม่

จากการศึกษาพบว่าชาวขมุจำนวนมากยังคงมีภูมิปัญญาพุทธศาสนศาสตร์ชาติพันธุ์ในหลายๆ ด้าน ชาวขมุยังคงเก็บหาพืชผักจากป่ารอบหมู่บ้าน รวมไปถึงการปลูกพืชผัก ผลไม้ต่างๆ ทั้งเพื่อบริโภคในชุมชนและส่งขายยังภายนอกหมู่บ้าน แม้การตัดไม้ใหญ่ในหมู่บ้านจะเป็นสิ่งต้องห้าม ชาวขมุก็ยังคงเก็บหาพืชป่า โดยเฉพาะไม้ไผ่และหวายเพื่อทำเครื่องจักสานต่างๆ ใ้เองเหมือนอดีต การทอผ้าหรือการแต่งตัวตามเผ่าพันธุ์กลับค่อยๆ สูญหายไป ด้วยความสะดวกในการซื้อเสื้อผ้าสมัยใหม่ที่สวยงามมีมากขึ้น มีเฉพาะผู้ประกอบการและผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเท่านั้นที่รู้เรื่องการนำพืชมาใช้ในพิธีกรรมเป็นอย่างดี ขณะที่อาการเจ็บป่วยมากมายที่เกิดขึ้นเกือบทั้งหมดล้วนมีการบำบัดรักษาด้วยยาสมัยใหม่ และจะมีการทำพิธีกรรมเลี้ยงผีในกรณีที่รักษาไม่หาย ภูมิปัญญาหลายด้านจึงจะหายไปกับอายุขัยของชาวขมุรุ่นเก่า ประกอบกับในหลายๆ บริบทของพื้นที่ใหม่ไม่เอื้อต่อการดำเนินต่อไปของภูมิปัญญาในบางรูปแบบ ขณะที่วิทยาการและความก้าวหน้ากำลังเข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้น

ภูมิปัญญาพุทธศาสนศาสตร์ชาติพันธุ์ในด้านต่างๆ กลับลดถอยลง ด้วยการสืบทอด การถ่ายทอดในบางเรื่องเป็นเรื่องจำกัดเฉพาะเจาะจง เช่น การถ่ายทอดความรู้ด้านการรักษาอาการป่วยไข้ที่ต้องทำภายในสายตระกูลเดียวกัน จะสืบทอดระหว่างสายตระกูลไม่ได้ หรือการถ่ายทอดความเป็นผู้ประกอบการก็จำต้องอาศัยเวลาฝึกฝนอย่างยาวนาน

ภูมิปัญญาพุทธศาสนศาสตร์ชาติพันธุ์ในรูปแบบดั้งเดิมของชาวขมุจึงเป็นเรื่องที่ควรเร่งศึกษาทำความเข้าใจ เพราะถ้าปล่อยให้ตามกาลเวลา สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดสภาพไปตามลมหายใจของชาวขมุรุ่นเก่า โดยขมุรุ่นใหม่อาจไม่เคยรับรู้ถึงการดำรงอยู่เลยก็เป็นได้

Thesis Title	Local Wisdom Transformation in Ethnobotany of the Khamu in Ban Saichaleun, Muang Huayxai, Bokeo Province, Lao PDR	
Author	Mr. Waritchart Panchoo	
Degree	Master of Arts (Regional Studies)	
Thesis Advisory Committee	Associate Professor Dr. Sanay Yarnasarn	Chairperson
	Associate Professor Seksin Sriwatananukulkit	Member
	Lecturer Ekamol Saichan	Member

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1) to study ethnobotany in daily life of the Khamu 2) to study the local wisdom transformation in ethnobotany 3) to study the succession on ethnobotany of the Khamu. The findings are summarized as follows:

Khamu is one of the oldest inhabitants of the northern part of Myanmar, the southwestern part of China's Yunnan Province; especially, the northern part of Lao PDR. It is said to be located in this area at least one thousand year ago.

Rotational swidden agriculture, hunting and gathering are the main activities of life. The Khamu holds patrilineal descent society, lives in nuclear families; thus he has small farms enough to support the needs of own family. This tribe retains sacrificing in spirits reside in all surroundings; mountains, tree, swamps, creeks; etc. Throughout, the Khamu remains using and getting benefits from basic environment reveal that he have close relationship to nature. The usings of all plants in many ways: food plants, constructive and productive of house's furnitures plants, herbal and medicinal plants, ritual and symbolic plants shape the local wisdoms in ethnobotany of the Khamu.

In the French War period, many villages in the rural and abandon area were subjected to resettlement in a new land differs from usual lifes; past Saichaleun village is one. Dry temporary – productive steep valley changed to wet field area. The Khamu left lower montane forest and faced with deciduous forest. All old village's spirits were abandoned while new surroundings' ghost were respected.

The Khamu has to adapt in many ways of life; ethnobotany too. Many new plants Khamu never known gradually are parts of daily life. Transformation are the important process of adaptation to stay here. They can separate into three groups: retain the old, partly and totally transform, and accept them as the new knowledges. All types are not similar to every villagers but they vary up to gender, age, education, incomes, occupation, using's opportunity and practicing.

Likely to general modernized community; these specific local wisdoms are possible to forsake along with the breath of the old Khamu. Realizing and succession are important methods to keep all valuable properties remain alongside the next generation.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved